

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ДО РОБОТИ ІЗ ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ В СІМ'І

Проблематика насильства в сім'ї, зокрема заходи щодо запобігання йому, у нашому суспільстві набувають значної актуальності. За сучасних умов проблема насильства в сім'ї досліджується у різних науках, а саме філософії, соціології, психології, кримінології, але недостатньо висвітлена в педагогіці. Проте зміни, що відбуваються у політичному, соціально-економічному та культурному житті українського суспільства, висувають нові вимоги до професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ, зокрема підготовки майбутніх правоохоронців до роботи із запобігання насильству в сім'ї, оскільки ця проблема має і правовий характер.

Мета статті – обґрунтувати ефективність та доцільність впровадження педагогічної технології підготовки курсантів до роботи із запобігання насильству в сім'ї.

Проблему професійної підготовки курсантів розглядали різні вітчизняні вчені, серед яких І. Ващенко, Г. Попова, В. Тюріна, О. Федоренко та ін. Проблему запобігання насильству в сім'ї досліджували Р. Беспальча, Ф. Думко, І. Трубавіна, К. Левченко та інші вітчизняні й зарубіжні науковці. Але досі не розроблено педагогічну технологію підготовки курсантів до роботи із запобігання насильству в сім'ї.

У педагогічному словнику професійна підготовка як синонім “професійної освіти” розглядається як “невід’ємна складова єдиної системи освіти” [1, с. 274]. Зміст її включає поглиблене засвоєння наукових основ і технології обраного виду праці, розвиток спеціальних практичних навичок і вмінь, формування особистісних якостей, важливих для роботи у певній сфері людської діяльності.

З метою здійснення професійно-педагогічної підготовки курсантів до роботи із запобігання насильству в сім'ї нами було розроблено педагогічну технологію. Педагогічна технологія – це сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір та komponування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних заходів; вона є організаційно-методичним інструментарієм педагогічного процесу; опис процесу досягнення результатів навчання, яке заплановано; педагогічна технологія означає системну сукупність та порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних та методологічних засобів, що використовуються для досягнення педагогічних цілей (М. Кларін) [2]. Будь-яка технологія тією чи іншою мірою спрямована на реалізацію наукових ідей, положень, теорій у практиці, тому педагогічна технологія займає проміжне становище між наукою та практикою. Педагогічні технології можуть розрізнятися таким: джерелом виникнення (на основі педагогічного досвіду або наукової концепції); цілями й завданнями (формування знань, виховання особистісних якостей, розвиток індивідуальності); можливостями педагогічних засобів (які засоби дії дають кращі результати); функціями викладача, які він здійснює за допомогою технології (діагностичні функції, функції управління ситуаціями); тим, яку сторону педагогічного процесу “обслуговує” конкретна технологія тощо.

Аналіз праць педагогів дав підстави визначити підхід до розуміння суті педагогічної технології як системної сукупності та порядку функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, що використовуються для досягнення педагогічної мети (М. Кларін) [2], а також як засобу досягнення цілей навчання (В. Беспалько) [3].

Науковці Г. Селевко, А. Хуторський наголошують на процесуально-описовому, науковому і процесуально-діючому аспектах педагогічної технології. Педагогічна технологія в загальнопедагогічному розумінні характеризує цілісний освітній процес з його метою, змістом і методами навчання. Педагогічна технологія претендує на провідну роль у плануванні, організації процесу навчання, в розробці методів і навчальних засобів.

Педагогічна технологія – це нові наукові підходи до аналізу та організації навчального процесу. Г. Селевко та інші визначають таку структуру педагогічної технології: 1) концептуальна основа; 2) змістова частина навчання; 3) процесуальна частина – технологічний процес [4], яку ми враховували при розробці педагогічної технології підготовки курсантів до роботи із запобігання насильству в сім'ї.

З урахуванням вищевикладених положень було розроблено педагогічну технологію підготовки курсантів до роботи із запобігання насильству в сім'ї, її теоретичну модель, що включає мету, завдання, підходи, структурні компоненти готовності курсантів, принципи, зміст підготовки, організаційні форми, методи та прийоми навчання і виховання особистості майбутнього правоохоронця, етапи реалізації розробленої педагогічної технології. Дотримання таких педагогічних умов, як: включення у самостійну й активну пізнавальну діяльність; застосування різних методів та форм організації навчально-виховного процесу курсантів; розробка навчально-методичного забезпечення їх підготовки дає змогу реалізувати підготовку майбутніх правоохоронців до роботи із запобігання насильству в сім'ї. Педагогічна технологія підготовки курсантів передбачала: здійснення раціонального та науково обґрунтованого відбору інформації для оновлення змісту певних навчальних дисциплін відповідними темами, організацію навчання курсантів згідно з оновленими навчальними програмами; введення спецкурсу; розробку та впровадження тренінгових занять, завдань навчальної практики, написання курсових, бакалаврських та дипломних робіт. Результатом такої підготовки є сформована готовність майбутніх правоохоронців до роботи із запобігання насильству в сім'ї. Модель педагогічної технології підготовки курсантів до роботи із запобігання насильству в сім'ї зображено на рис.

Розроблена педагогічна технологія має на меті підвищити готовність курсантів до роботи із запобігання насильству в сім'ї. Її побудова відображає логіку педагогічного процесу, наукові підходи щодо підготовки курсантів до запобігання насильству в сім'ї, враховує педагогічні функції у професійній діяльності працівників ОВС, орієнтована на формування готовності майбутнього правоохоронця до ефективного здійснення профілактики насильства в сім'ї.

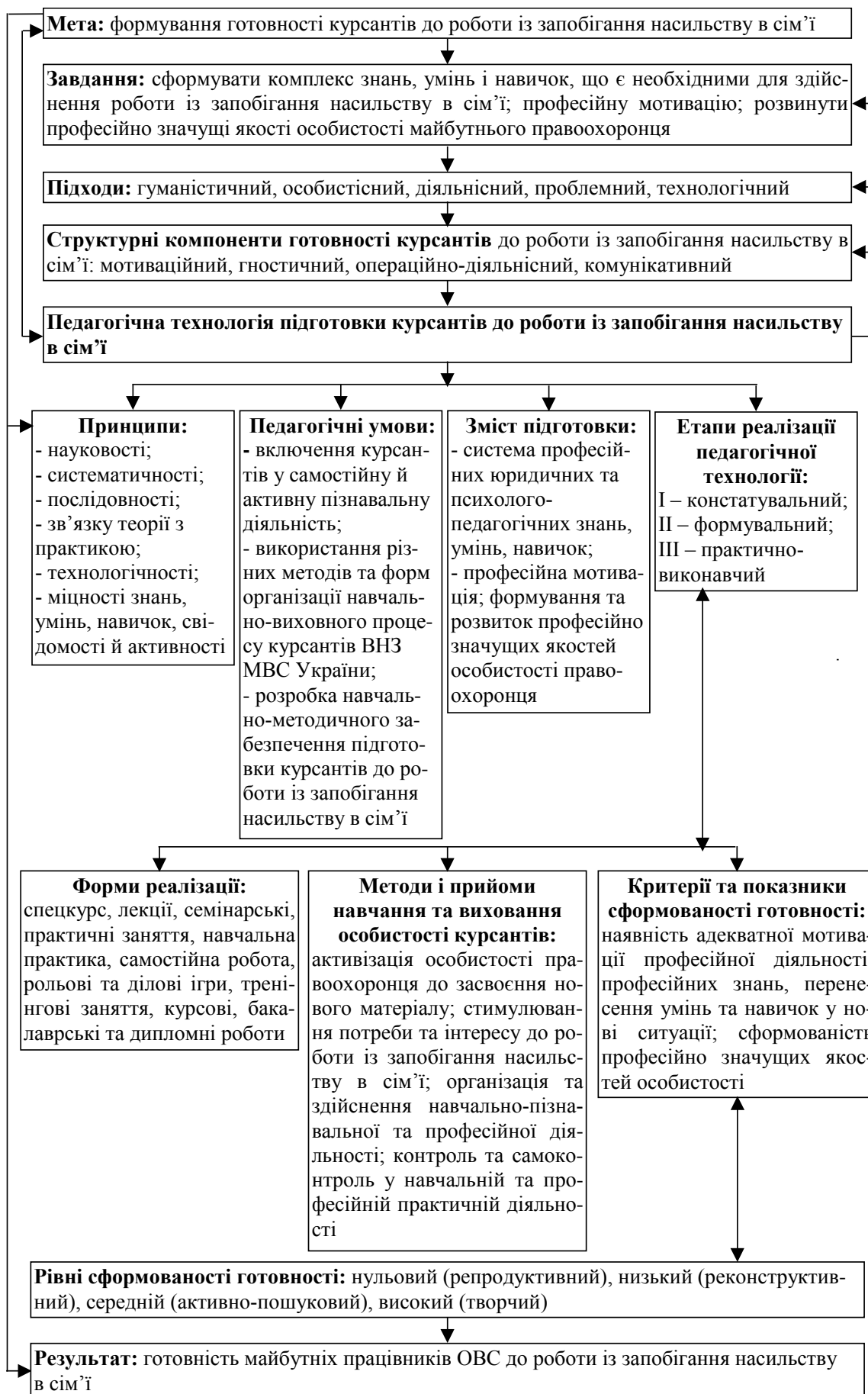

Рис. Модель педагогічної технології підготовки курсантів до роботи із запобігання насильству в сім'ї

Формування готовності до професійної діяльності має здійснюватися із застосуванням різних за рівнем активності та самостійності курсантів методів навчання, характеру їх діяльності (пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний виклад, евристичний, пошуковий) та форм їх реалізації (спекурс, різні типи лекцій; семінарські й практичні заняття; самостійна робота, рольові та ділові ігри, тренінгові вправи, курсові, бакалаврські та дипломні роботи; навчальна практика).

Методи підготовки ми розуміємо як шляхи та способи реалізації взаємопов'язаної діяльності викладача та курсанта з метою формування готовності до роботи із запобігання насильству в сім'ї: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемні методи, вправи та ін. Пояснювально-ілюстративний метод полягає в тому, що викладач організовує навчання курсантів різними способами сприйняття матеріалу, що вивчається; подає його в "готовому" вигляді. Репродуктивний метод полягає в тому, що знання курсантам пропонуються у "готовому" вигляді; викладач подає й пояснює матеріал, курсанти засвоюють його, розуміють та запам'ятовують, потім відтворюють (репродукують); міцність знань забезпечується шляхом багаторазового повторювання. Проблемні методи є перехідними від виконавчої до творчої діяльності курсантів. Знання курсантам не пропонуються у "готовому" вигляді, курсант самостійно здійснює їх пошук; самостійно формулює проблему та вирішує її (у курсовій, бакалаврській, дипломній роботі), розв'язує пізнавальні завдання, проблемні ситуації, аналізує, порівнює, узагальнює та робить висновки тощо, у результаті чого формуються свідомі міцні знання.

Різні методи навчання курсантів спрямовані на активізацію особистості до засвоєння нового матеріалу, пов'язаного із запобіганням насильству в сім'ї, стимулювання потреби та інтересу до такої роботи; організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності на основі елементів проблемного навчання, включення до професійної діяльності; застосування різних методів контролю та самоконтролю у навчальній та професійній практичній діяльності (вирішення контрольних завдань, навчальних ситуацій, підготовку рефератів тощо).

Формами реалізації педагогічної технології підготовки курсантів до роботи із запобігання насильству в сім'ї є способи організації навчально-пізнавальної діяльності, завдяки яким реалізується педагогічна технологія: лекції, семінарські та практичні заняття; тренінгові заняття; форми самостійної роботи курсантів (написання рефератів, курсових, бакалаврських, дипломних робіт); навчальна практика.

У поданій педагогічній технології визначено структуру готовності, критерії, показники та рівні сформованості готовності курсантів до роботи із запобігання насильству в сім'ї.

Завданнями дослідження було окреслено формування у майбутніх працівників ОВС мотиваційного, гностичного, операційно-діяльнісного й комунікативного компонентів готовності до означеної роботи. Наявність мотиваційного компоненту готовності зумовлено логікою процесу підготовки, яка починається з формування позитивної мотивації до навчання, усвідомлення необхідності такої підготовки. Гностичний компонент готовності передбачає відбір знань, умінь і навичок для формування готовності курсантів до роботи із запобігання насильству в сім'ї. Операційно-діяльнісний компонент найбільш безпосередньо

відображає процесуальну сутність навчання. Комунікативний компонент готовності курсантів включає в себе оволодіння знаннями, уміннями та навичками раціонального спілкування, а також комунікативні здібності.

Реалізація розробленої педагогічної технології підготовки курсантів до роботи із запобігання насильству в сім'ї дала змогу одержати результати, що подано в табл.

Таблиця

Динаміка сформованості готовності курсантів до роботи із запобігання насильству в сім'ї за компонентами готовності на початку та в кінці експерименту (у %)

Компонент готовності	Група	Рівні сформованості готовності курсантів / Етап експерименту											
		Нульовий			Низький			Середній			Високий		
		Початок	Кінець	Приріст	Початок	Кінець	Приріст	Початок	Кінець	Приріст	Початок	Кінець	Приріст
Мотиваційний	E ₁	0	0	0	32,2	11,7	-20,5	44,1	28,6	-15,5	24,7	59,7	+35,0
	E ₂	0	0	0	50,9	5,2	-45,7	29,3	37,1	+7,8	19,8	57,7	+37,9
	K	0	0	0	30,1	21,3	-8,8	46,6	50,5	+3,9	23,3	28,2	+4,9
Гностичний	E ₁	28,6	0	-28,6	51,9	13,0	-38,9	18,2	45,4	+27,2	1,3	41,6	+40,3
	E ₂	43,1	0	-43,1	40,5	5,2	-35,3	16,4	37,1	+20,7	0	57,7	+57,7
	K	35,0	13,6	-21,4	49,5	49,5	0	11,6	28,2	+16,6	3,9	8,7	+4,8
Операційно-діяльнісний	E ₁	32,5	0	-32,5	50,6	24,7	-25,9	16,9	45,4	+28,5	0	29,9	+29,9
	E ₂	46,6	0	-46,6	38,8	9,5	-29,3	14,6	44,0	+29,4	0	46,5	+46,5
	K	41,7	34,0	-7,7	47,6	33,0	-14,6	8,8	28,2	+19,4	1,9	4,8	+2,9
Комунікативний	E ₁	6,5	0	-6,5	57,1	29,9	-27,2	26,0	41,6	+15,5	10,4	28,5	+18,1
	E ₂	7,7	0	-7,7	59,5	5,2	-54,3	23,3	54,3	+31,0	9,5	40,5	+31,0
	K	10,7	6,8	-3,9	38,8	37,9	-0,9	36,9	36,9	0	13,6	18,4	+4,8

Примітка: E – експериментальна група; K – контрольна.

Порівняльний аналіз початкових та кінцевих результатів за сформованістю мотиваційного, гностичного, змістовно-операційного та комунікативного компонентів готовності курсантів до роботи із запобігання насильству в сім'ї засвідчив позитивну динаміку сформованості рівня готовності серед усіх досліджуваних груп, але найсуттєвіші зміни зафіксовано в результатах курсантів групи E₂, що є результатом введення навчальної практики до змісту їх підготовки. Приріст на високому рівні сформованості мотиваційного компонента у курсантів цієї групи становить 37,9% порівняно з 35,0% у групі E₁ та 4,9% – у групі K; приріст на високому рівні сформованості гностичного компонента – 57,7% порівняно з 40,3% у групі E₁ та 4,8% – у групі K; приріст на високому рівні сформованості змістовно-операційного компонента становить 46,5% порівняно з 29,9% у групі E₁ та 2,9% – у групі K; приріст на високому рівні сформованості комунікативного компонента – 31,0% порівняно з 18,1% у групі E₁ та 4,8% – у K групі. На відміну від експериментальних груп, у контрольній групі лише 50,5% курсантів мають середній рівень сформованості мотиваційного компонента готовності. Усі ж інші компоненти сформовані у більшості курсантів цієї групи на низькому рівні, що є недостатнім для здійснення ефективної роботи із

запобігання насильству в сім'ї. Оскільки значно більша частина курсантів експериментальних груп тепер має середній та високий рівні сформованості означених компонентів готовності, то можемо стверджувати, що курсанти цих груп мають загальну готовність до здійснення роботи із запобігання насильству в сім'ї.

Таким чином, експериментальна перевірка розробленої педагогічної технології підготовки курсантів до роботи із запобігання насильству в сім'ї показала, що її реалізація є ефективною при формуванні готовності курсантів до професійної діяльності, зокрема, до роботи із запобігання насильству в сім'ї.

Література

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Кларин М.В. Педагогическая технология / М.В. Кларин. – М. : Знание, 1989. – 75 с.
3. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения / В.П. Беспалько. – М., 1995. – 190 с.
4. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии : учеб. пособ. / Г.К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.

БОРИСЕНКО В.М.

ЕМОЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Розуміння того, що якісна освіта є одним з основних ресурсів розвитку суспільства, зумовлює потребу змінити ставлення до неї як до механізму передачі етичних норм, ідеалів і значень буття, без чого не може відбутися особистість, її громадянська позиція, становлення якої формується під впливом моральних і духовних цінностей. На жаль, останнім часом освіта втратила головну свою функцію – розвиток духовності людини: в системі навчальних закладів пріоритетом стає засвоєння знань, набуття практичних умінь та навичок. Навчання здійснюється як знеособлений процес, виконуючи свої функції без урахування емоційного компонента [6]. Знання не завжди набувають особистісного сенсу та стають системою цінностей для студентів. Особистісні якості, здатність любити, співчувати – все це в кінцевому підсумку проростає з розвиненої сфери почуттів. Лише за умови перетворення знання на засіб духовного збагачення студент стає суб'єктом освітнього процесу. Постає питання, чи достатньо сьогодні студенти вищих навчальних закладів обізнані щодо оптимальних емоційних проявів педагога?

Мета статті – розглянути емоційний компонент у структурі освіти вищого навчального закладу на сучасному етапі.

Згідно з психологічним словником, емоції (від лат. *emovere* – приголомшую, хвилюю) – “психічне відображення у формі безпосереднього відбиття переживання життєвого значення явищ і ситуацій, зумовленого відношенням їх об'єктивних властивостей до потреб суб'єкта. Будучи суб'єктивною формою вираження потреб, емоції передують діяльності для їх задоволення, спонукаючи і спрямовуючи її” [9, с. 46].